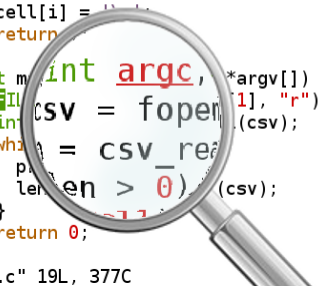

Základy programování

```
1 #include <stdio.h>
2 char cell[10];
3 int csv_read_cell(FILE *db)
4 {
5     int c, i = 0;
6     while ((c = fgetc(db)) != EOF && c != ':' && c != '\n')
7         cell[i++] = c;
8     cell[i] = '\0';
9     return i;
10 }
11 int main(int argc, char *argv[]) {
12     FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
13     if (!csv) return 1;
14     while (csv_read_cell(csv) > 0) {
15         // ...
16     }
17     return 0;
18 }
19
```

"buggy.c" 19L, 377C 12,3 All

Ladění programů

Aleš Smrčka
2023/2024

Motivace

- Testování a **ladění** základní součástí každodenní aktivity programátora.
- Příklad: 1998, křižník USS Yorktown, na vstupu (člověk) omylem *nula* => dělení nulou. Zastavení pohonu na několik hodin.
- Příklad: 1999, NASA Mars Climate Orbiter označen za ztracený, dva moduly kominukovaly v různých jednotkách (metrické a imperiální).
- A spousta dalších ... (Ariane 5, East coast blackout, Boeing 777 ADIRU)

Osnova přednášky

- Program nedělá, co by měl
 - *Někdy* program nefunguje. Najdeme případ, kdy.
- Chyby a jejich klasifikace
- Koncept (fáze) ladění
- Ladění pomocí zdrojových kódů
 - Přezkoumání kódu (code review)
 - Záznam událostí (log)
- Interaktivní ladění
 - Debugger

Ladění programů

- Ladění je proces **hledání a redukování chyb** a defektů v programech tak, aby se programy chovaly podle očekávání.
 - Víme o chybě, známe způsob spuštění programů pro projevení chyby.
 - Systematicky hledáme moment a místo v programu, které chybu způsobuje.
- Testování je systematický proces **zlepšování kvality** programů.
 - např.: Tvoříme testovací sadu, která by ukázala, v jakých případech program funguje.
 - Předmět ITS (Testování a dynamická analýza), ATA (Automatizované testování)
 - Standard: [ISO/IEC/IEEE 29119 Software Testing](#)

Program nedělá, co by měl

```
1 #include <stdio.h>
2 char cell[100];
3 int csv_read_cell(FILE *db)
4 {
5     int c, i = 0;
6     while ((c = fgetc(db)) != EOF && c != ',' || c != '\n')
7         cell[i++] = c;
8     cell[i] = '\n';
9     return i;
10 }
11 int main(int argc, char *argv[]) {
12     FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
13     int len = csv_read_cell(csv);
14     while (len > 0) {
15         printf(cell);
16         len = csv_read_cell(csv);
17     }
18     return 0;
19 }
```

Program nedělá, co by měl

- Program má načítat buňky z CSV souboru (comma separated value) a vypisovat na výstup:

```
$ cat data.csv  
Cau,jak,se,mas?
```

```
$ ./buggy data.csv  
Segmentation fault (core dumped)
```

Program nedělá, co by měl

```
1 #include <stdio.h>
2 char cell[100];
3 int csv_read_cell(FILE *db)
4 {
5     int c, i = 0;
6     while ((c = fgetc(db)) != EOF && c != ',' || c != '\n')
7         cell[i++] = c;
8     cell[i] = '\n';
9     return i;
10 }
11 int main(int argc, char *argv[]) {
12     FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
13     int len = csv_read_cell(csv);
14     while (len > 0) {
15         printf(cell);
16         len = csv_read_cell(csv);
17     }
18     return 0;
19 }
```

V hlavě programátora: "Dokud není EOF a načtený znak není čárka nebo konec řádku, ..."

Program nedělá, co by měl

```
1 #include <stdio.h>
2 char cell[100];
3 int csv_read_cell(FILE *db)
4 {
5     int c, i = 0;
6     while ((c = fgetc(db)) != EOF && c != ',' || c != '\n')
7         cell[i++] = c;
8     cell[i] = '\n';
9     return i;
10 }
11 int main(int argc, char *argv[]) {
12     FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
13     int len = csv_read_cell(csv);
14     while (len > 0) {
15         printf(cell);
16         len = csv_read_cell(csv);
17     }
18     return 0;
19 }
```

špatný operátor: ||

V hlavě programátora: "Dokud není EOF a načtený znak není čárka nebo konec řádku, ..."

Program nedělá, co by měl

- Program má načítat buňky z CSV souboru (comma separated value) a vypisovat na výstup:

```
$ cat data.csv  
Cau,jak,se,mas?
```

```
$ ./buggy_v2 data.csv  
Cau  
jak  
se
```

```
mas?
```

Program nedělá, co by měl

- Program má načítat buňky z CSV souboru (comma separated value) a vypisovat na výstup:

```
$ cat data2.csv
jitka.kreslikova@vut.cz,Jitka Kreslikova
ales.smrcka@vut.cz,Ales Smrcka
```

```
$ ./buggy_v2 data2.csv
jitka.kreslikova@vut.cz
Jitka Kreslikova
vut.cz
ales.smrcka@vut.cz
t.cz
Ales Smrcka
vut.cz
t.cz
```

Program nedělá, co by měl

```
1 #include <stdio.h>
2 char cell[100];
3 int csv_read_cell(FILE *db)
4 {
5     int c, i = 0;
6     while ((c = fgetc(db)) != EOF && c != ',' || c != '\n')
7         cell[i++] = c;
8     cell[i] = '\n';
9     return i;
10 }
11 int main(int argc, char *argv[]) {
12     FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
13     int len = csv_read_cell(csv);
14     while (len > 0) {
15         printf(cell);
16         len = csv_read_cell(csv);
17     }
18     return 0;
19 }
```

globální proměnná

špatný operátor

buffer overflow

špatné ukončení

meze polí

kontrola neúspěšného otevření

buffer overflow

neuzavřený soubor

Chyba, bug, klasifikace

- Chyba/defekt/selhání - obecně **bug** (definice později, pro tuto přednášku si vystačíme s pojmem “chyba”).
- Základní klasifikace podle obtížnosti odhalení:
 - Syntaktické chyby
 - Chyby sestavení
 - Základní sémantické chyby
 - Sémantické chyby
- Praxe: *“Existují jen dva druhy chyb. Triviální a velmi, velmi obtížné.”*

Klasifikace chyb

- Syntaktické chyby:
 - *měly by být* odhalitelné překladačem; ne vždy na místě, na které se překladač odkazuje.
 - “měly by být” = i překladač může (a obsahuje) chyby
- Chyby sestavení:
 - chyby z neaktualizovaných binárních souborů (nepřeložené nové zdrojové soubory, nekompatibilita knihoven)
- Základní sémantické chyby:
 - neinicializované položky, mrtvý kód, nekompatibilita datových typů, ...

Klasifikace chyb

- Sémantické chyby:
 - chyby neodhalitelné překladačem - jsou syntakticky správné, ale logicky špatné (neodpovídají zadání)
 - špatný operátor, špatné pořadí argumentů funkce, nekontrolované meze polí, neošetřené krajní případy, přetečení, chyby paměti, off-by-one, stack-frame, chyby v rekurzi, zaokrouhlovací chyby, statická vs. dynamická data, ...

Koncept (fáze) ladění

- Proces ladění odpovídá konceptu:
 1. Reprodukce (hledání vstupních dat, bug report)
 2. Diagnóza
 3. Oprava (bug fix)
 4. Integrace (reflect, commit)
- Oprava a integrace není tématem přednášky.

Reprodukce chyby (reportér)

- Hledání vstupních dat, které vedou k projevu chyby: “Umíme chybu vyvolat opětovně?
 - ...na všech počítačích?
 - ...pro každého vývojáře?”
- Projevuje se chyba na poslední verzi?
- Minimalizace počtu kroků k reprodukci chyby.
- Minimalizace počtu vnějších parametrů.
- Pokud se projevuje náhodně, jistě lze náhodu odstranit (nedeterminismus vs. determinismus).
- Automatizace chyby (vede k tzv. unit a regresním testům)

Diagnóza chyby (vývojář)

- Pochopení principu chyby, tj. hlavní příčiny (tzv. root cause)
- Prozkoumání chyby:
 - Odpovídají vstupní podmínky správnému použití?
 - Ne? → je třeba opravit požadavky použití (tj. dokumentaci programu)
 - Není chyba ve vnějším prostředí?
 - Jsou soubory a data správná? Knihovny očekávané verze? Architektura počítače, operační systém ok? Dostatečné prostředky (paměť, volné místo, rychlost/spolehlivost sítě, ...)?
 - Chyba je v programu?
 1. Minimalizace (“ukrajování”) kódu.
 2. Krokování nejmenšího kusu kódu, ve kterém se chyba projevuje
 3. Hledání místa, kde chyba nastala (nemusela se projevit).

Pochopení principu chyby

- Uspěchaná oprava chyby vede k zavedení dalších chyb
 - chyby mají tendenci se družit,
 - projev chyby na jistém místě neznamená, že chyba je v tomto místě.
- Základní check-list:
 - ✓ nesplést si projev a reálnou příčinu chyby
 - ✓ podobné chyby nejsou v jiných částech kódu
 - ✓ jedná se o chybu programování, nikoliv návrhu

Techniky ladění

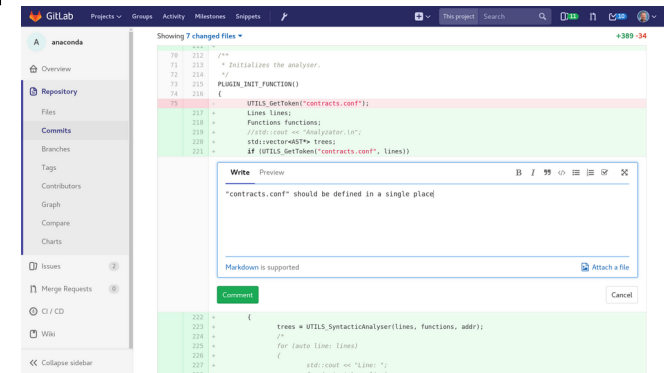
- Statická x dynamická analýza
 - statická analýza zkoumá program průchodem a vyšetřením zdrojových kódů **bez jejich spouštění**
 - dynamická analýza **zkoumá průběh** a výsledky provádění programu nebo jeho částí.

Techniky ladění

- Ladění jako statická analýza = code review

- zahrnuje dva a více vývojářů
- code review = programování + diskuze (neplést s pair-programming)

Techniky ladění

- Ladění jako dynamická analýza:
 - záznam sekvence událostí (log, logging, “logování”)
 - interaktivní ladění (debugging)
- Záznam, logování:
 - informování o aktuálním stavu programu
 - záznam do jiného souboru (stderr, log)
 - log = soubor určený pro hlášení o událostech (datum a čas, původ hlášení, typ hlášení, zpráva)

Ladění pomocí výpisu událostí

```
#include <stdio.h>
char cell[100];
int csv_read_cell(FILE *db)
{
    fprintf(stderr, ">csv_read_cell(%x)\n", db);
    int c, i = 0;
    while ((c = fgetc(db)) != EOF && c != ',' && c != '\n') {
        fprintf(stderr, ">csv_read_cell: inside while: c='%c' (%d), i=%d\n", c, c, i);
        cell[i++] = c;
    }
    cell[i] = '\n';
    return i;
}

int main(int argc, char *argv[]) {
    fprintf(stderr, ">opening file %s\n", argv[1]);
    FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
    fprintf(stderr, ">reading 1st cell\n");
    int len = csv_read_cell(csv);
    while (len > 0) {
        fprintf(stderr, ">inside while: len=%d\n", len);
        printf(cell);
        fprintf(stderr, ">reading the next cell\n");
        len = csv_read_cell(csv);
    }
    fprintf(stderr, ">exitting program\n");
    return 0;
}
```

`fprintf(stderr, "fmt text\n", argumenty);`

Ladění pomocí výpisu událostí

```
$ cat data2.csv
jitka.kreslikova@vut.cz,Jitka Kreslikova
ales.smrcka@vut.cz,Ales Smrcka
$ ./buggy-fprintf data2.csv
>opening file data2.csv
>reading 1st cell
>csv_read_cell(e6d010)
>csv_read_cell: inside while: c='j' (106), i=0
>csv_read_cell: inside while: c='i' (105), i=1
...
>csv_read_cell: inside while: c='@' (64), i=16
>csv_read_cell: inside while: c='v' (118), i=17
>csv_read_cell: inside while: c='u' (117), i=18
>csv_read_cell: inside while: c='t' (116), i=19
>csv_read_cell: inside while: c='.' (46), i=20
>csv_read_cell: inside while: c='c' (99), i=21
>csv_read_cell: inside while: c='z' (122), i=22
>inside while: len=23
jitka.kreslikova@vut.cz
>reading the next cell
>csv_read_cell(e6d010)
...
>csv_read_cell: inside while: c='k' (107), i=12
>csv_read_cell: inside while: c='o' (111), i=13
>csv_read_cell: inside while: c='v' (118), i=14
>csv_read_cell: inside while: c='a' (97), i=15
>inside while: len=16
Jitka Kreslikova
vut.cz
>reading the next cell
```

Ladění pomocí výpisu událostí

```
#include <stdio.h>
#define pmsg(s, ...) fprintf(stderr, __FILE__ ":%u: " s "\n", __LINE__, __VA_ARGS__ )
char cell[100];
int csv_read_cell(FILE *db)
{
    pmsg("csv_read_cell(%x)", db);
    int c, i = 0;
    while ((c = fgetc(db)) != EOF && c != ',' && c != '\n') {
        pmsg("c='%c' (%d), i=%d", c, c, i);
        cell[i++] = c;
    }
    cell[i] = '\n';
    return i;
}
int main(int argc, char *argv[]) {
    pmsg("opening file %s", argv[1]);
    FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
    pmsg("reading 1st cell", 0);
    int len = csv_read_cell(csv);
    while (len > 0) {
        pmsg("len=%d", len);
        printf(cell);
        pmsg("reading the next cell", 0);
        len = csv_read_cell(csv);
    }
    pmsg("exitting program", 0);
    return 0;
}
```


Ladění pomocí výpisu událostí

```
$ cat data2.csv
jitka.kreslikova@vut.cz,Jitka Kreslikova
ales.smrcka@vut.cz,Ales Smrcka
$ ./buggy-fprintf data2.csv
buggy-pmesg.c:16: opening file data2.csv
buggy-pmesg.c:18: reading 1st cell
buggy-pmesg.c:6: csv_read_cell(cb5010)
buggy-pmesg.c:9: c='j' (106), i=0
buggy-pmesg.c:9: c='i' (105), i=1
...
buggy-pmesg.c:9: c='@' (64), i=16
buggy-pmesg.c:9: c='v' (118), i=17
buggy-pmesg.c:9: c='u' (117), i=18
buggy-pmesg.c:9: c='t' (116), i=19
buggy-pmesg.c:9: c='.' (46), i=20
buggy-pmesg.c:9: c='c' (99), i=21
buggy-pmesg.c:9: c='z' (122), i=22
jitka.kreslikova@vut.cz
buggy-pmesg.c:23: reading the next cell
buggy-pmesg.c:6: csv_read_cell(cb5010)
...
buggy-pmesg.c:9: c='k' (107), i=12
buggy-pmesg.c:9: c='o' (111), i=13
buggy-pmesg.c:9: c='v' (118), i=14
buggy-pmesg.c:9: c='a' (97), i=15
buggy-pmesg.c:21: len=16
Jitka Kreslikova
vut.cz
buggy-pmesg.c:23: reading the next cell
```

Podmíněný překlad

- Úprava zdrojových kódů na základě vstupních podmínek překladu.
- Jazyk C definuje tento proces jako **preprocessing** (vykonává preprocesor).
- Preprocesor je ovlivněn direktivy překladače:
 - `#include`, `#define`, `#if`, `#ifdef`, `#error`, ...
- Makro (macro) = symbolické jméno za textovou náhradu ve zdrojovém kódu
 - může být parametrické

Preprocesor

```
#define MACRO_NAME [náhrada]
```

```
#define MACRO_NAME
```

Příklad

```
#define EOF (-1)
```

```
#define FILE struct _file
```

```
#define MACRO_NAME(p1,p2) [náhrada]
```

Příklad

```
#define ABS(x)    x<0 ? -x : x
```

```
#define MAX(a,b) a<b ? b : a
```

Pozor na vedlejší efekty:

```
int i, j, a;
```

```
a = MAX(i++, j);
```

```
a = i++<j ? j : i++;
```

Preprocesor a ladění

- Ve std. knihovně jazyka C makro NDEBUG
 - při normálním překladu nedefinováno
 - využití v hlavičkovém souboru assert.h
 - lze využít i pro podmínění výpisu ladicích hlášení

```
#ifndef NDEBUG
#define pmsg(s,...) fprintf(stderr, ...)
#else
#define pmsg(s,...) (0)
#endif
```

Ladění pomocí makra

```
#include <stdio.h>
#ifndef NDEBUG
#define pmesg(s, ...) fprintf(stderr, __FILE__ ":%u: " s "\n", __LINE__, __VA_ARGS__ )
#else
#define pmesg(...) (0)
#endif
```

NDEBUG nedefinováno

```
int csv_read_cell(FILE *db)
{
    pmesg("csv_read_cell(%x)", db);
    int c, i = 0;
    ...
}
```

Originál
Preprocessed

```
int csv_read_cell(FILE *db)
{
    fprintf(stderr, "buggy-pmesg.c" ":%u: "
               "csv_read_cell(%x)" "\n", 9, db);
    int c, i = 0;
    ...
}
```

Ladění pomocí makra

```
#include <stdio.h>
#define NDEBUG 1
#ifndef NDEBUG
#define pmesg(s, ...) fprintf(stderr, __FILE__ ":%u: " s "\n", __LINE__, __VA_ARGS__ )
#else
#define pmesg(...) (0)
#endif
```

NDEBUG definováno

```
int csv_read_cell(FILE *db)
{
    pmesg("csv_read_cell(%x)", db);
    int c, i = 0;
    ...
}
```

Originál

Preprocessed

```
int csv_read_cell(FILE *db)
{
    (0);
    int c, i = 0;
    ...
}
```

Ladění pomocí ladicích nástrojů

- Ladicí nástroje = nástroje pro podporu dynamického ladění programů:
 - překladač + debug info
 - debugger
 - object inspector
 - disassembler
 - sys/library tracer
- Debugger = interaktivní nástroj pro lokalizaci chyb:
 - typicky součást IDE
 - sledování proměnných (watcher)
 - možnosti záchytných bodů (break-point)
 - analýza stopy volání funkcí (backtrace)

Debugger

- Debugger je interaktivní nástroj pro krokování programu a sledování jeho vnitřních stavů.
- Musí mít přístup ke všem částem analyzovaného programu:
 - zaručeno buď podporou operačního systému
 - nebo úpravou kódu před spuštěním (tzv. instrumentací kódu).

Debugger - vlastnosti

- Nejznámější je **gdb** (Gnu DeBugger)
 - řádkový debugger dostupný na většině unixových systémů
 - ovládání pomocí jeho příkazové řádky:

```
$ gdb buggy-pmesg
```

```
(gdb) break main
```

nastavení záchytného bodu

```
Breakpoint 1 at 0x400630: file buggy-pmesg.c, line 21.
```

```
(gdb) run data2.csv
```

spuštění programu s argumenty

```
Starting program: /home/.../buggy-pmesg data2.csv
```

```
Breakpoint 1, main (argc=2, argv=0x7fffffffdd38) at buggy-pmesg.c:21
```

```
21 FILE *csv = fopen(argv[1], "r");
```

```
(gdb) next
```

```
23 int len = csv_read_cell(csv);
```

provedení aktuálního řádku

```
(gdb) next
```

```
24 while (len > 0) {
```

```
(gdb) print len
```

```
$1 = 23
```

```
(gdb)
```

tisk hodnoty výrazu (např. hodnoty proměnné)

Debugger - vlastnosti

- Pro podporu ladění je třeba do binárního souboru připojit ladicí informace (debug info).
 - Překladač jazyka C: parametr -g
- Nadstavby s GUI v rámci IDE, i jiné jazyky:
 - eclipse, Visual .NET Studio, Xcode, Intelij, ...
- I další rozšíření:
 - změna hodnot, změna aktuálního řádku provádění kódu (PLOC = Program LOcation, neplést s SLOC),
 - ladění vícevláknových programů,
 - možnost krokování zpět (návrat do minulosti), ...
- Příklad viz demonstrační cvičení.

Reference, další odkazy

- ISO C99, kapitola 6.10: Preprocessing directives.
- Josef Reidinger. [Code reviews v praxi](#). 2014.
- P. Adragna. [Software debugging techniques](#). CERN. 2008.
- David Martinek. [Nedělejte zbytečné chyby při programování v C](#). FIT VUT. 2011.
- Materiály ke kurzu CS 1206, Virginia Tech. [Program Bug Examples](#). 2000.
- A. Karpov, E. Ryzhkov. [100 bugs in Open Source C/C++ projects](#). 2012.